

שמירה אזרית

במקום לדחוף להפשרת קרקעות, המועצות האזוריות נרתמות כעת להגנה על שטחים פתוחים. איום הערים המתפשטות מסייע לכך

19:00 29.04.2015 צפירי רינת

במשך שנים רבות הובילו מועצות אזוריות את היוזמות להפשרת שטחים חקלאיים לבנייה. זה מה שרצו היישובים בתחומן, ששאפו להתרחב ולגרוף חושים משיווק הקרקע, וזה מה שרצו המועצות עצמן — המתחמים המסחריים שהוקמו ליד יישובים כמו שפיים סיפקו להן הכנסות נאות. כמה מהמועצות אף תמכו בהקמת יישובים חדשים על השטחים הפתוחים.

אך באחרונה חל שינוי: המועצות נרתמו למאבק להגנה על שטחים פתוחים. אין מדובר רק בסיסמאות, אלא ביוזמות תכנוניות מגוונות ובהתנעת פרויקטים לשימור שטחים אלה. השינוי לא נולד רק ממניעים נאצלים, כמו שאיפה לשימור הטבע. מקצת המועצות חוששות מסיפוח שטחים פתוחים לערים שכנות, מה שיכול להיעשות בעזרת ועדות לבחינת גבולות שיפוט, שמשרד הפנים מקים מדי פעם. חיזוק השמירה על ערכי הטבע והנוף יכול לסייע בבלימת יוזמות כאלה.

במועצות אחרות הבינו, שקשה לקיים את החקלאות במתכונת הנוכחית וכדאי להפוך אותה לידידותית מבחינה אקולוגית, ואת הנפיים הפתוחים שהיא מספקת למשאב מכניס — שטחים לפעילויות פנאי ונופש, שהישראלים כמהים להן. יש מועצות שבהן מדובר בהבשלת מודעות סביבתית בקרב ראשיהן ובלחץ מלמטה של תושבים, הרוצים לשמר את הנוף ואיכות החיים. בכל מקרה, ראשי המועצות המכריזים היום שהם יחזיקו יישובים להוכיח שהם אכן בולמים יוזמות להפשרת קרקע בלב שטחים פתוחים והקמת יישובים חדשים.

במאסר השנה השיק מרכז המועצות האזוריות בשלטון המקומי מדריך לתכנון וניהול שטחים פתוחים. את הפרויקט מרכז אוראל בן חיים, ראש תחום חקלאות, סביבה וקיימות במרכז, והוא נערך עם משרד התכנון "לרמן" ובשיתוף גופים יחוקים. בחודש הבא תערוך המועצה האזורית בני שמעון טקס מיוחד לציון אישורה של תוכנית מתאר לשימור השטחים הפתוחים בתחומה. משרד התכנון לרמן היה מעורב גם בעריכה וכתובה של תוכנית זו, שהיא ראשונה מסוגה.

הואיל וכ-85% מהשטחים הפתוחים נמצאים בתחומי המועצות האזוריות, משקלן בהגנתם מכריע. המדריך החדש לניהול השטחים מציע שלל כלים לעשות זאת, בהם קידום חקלאות שומרת סביבה, הכרזה על נופים ואזורים המיועדים לשימור, והגברת האכיפה והפיקוח למניעת עבירות סביבתיות. המדריך גם מסווג את השטחים לסוגים שונים, מפרט דרכים להערכתם ונותן הנחיות כיצד לגבש תוכנית עבודה לניהולם.

שלושת כלי-ההליבה על פי המדריך הם: ביצוע סקרי טבע ונוף, זיהוי ומיפוי קונפליקטים, והגדרת רוח המקום ומאפייניו. הסקרים מדרגים את השטחים לפי חשיבותם וערכי הטבע שבהם. זיהוי רוח המקום ומאפייניו מבטא את האופן שבו התושבים חיים את סביבתם — למשל, נוף פרדסים כמאפיין מסורתי של שטחים בשרון, או נוף הגבעות הפתוחות של רמת מנשה, המשתלב בנוף החקלאי. לזיהוי קונפליקטים חשיבות מכרעת. המועצה האזורית לב השרון, שבה נעשה ניסוי של המדריך החדש, כבר החלה למפות

ולגדיר את איומי הבנייה והפיתוח על השטחים הפתוחים, הכללים תוכניות התרחבות של יישובים כמו צון אל תוך שטחי המועצה.

בלב השרון כבר קיימים כמה פרויקטים של שימור שטחים חקלאיים. ליד היישוב עין שריד שוקם באחרונה שטח חקלאי שנהפך לאתר פסולת. בהנחיית אדריכל הנוף ליאב שלם נזרעו בו מינים של צמחי בר האופייניים לאזור והוקמה בריכת חורף. בצמוד לשטח זה החלה המועצה במיזם "חקלאות תומכת סביבה", בסיוע האקולוגית אביב אבישר. מטרת המיזם ליצור בתוך שטחים חקלאיים מסדרון אקולוגי, שיאפשר תנועת חיות בר והפצת זרעי צמחים. בשטח המדובר הופחת השימוש בחומרי הדברה, נזרע צומח שנועד למנוע סחף קרקע וסולקו מינים של צמחים פולשים ושאריות פסולת חקלאית. בנוסף הוצבו במקום תיבות קינון לתנשמות כדי שיטרפו נברנים המזיקים לגידולים, דבר האמור להביא בתורו להפחתת השימוש בחומרי הדברה נגד בעלי חיים אלה.

תוכנית המתאר לשימור שטחים פתוחים במועצת בני שמעון אינה מבטלת תוכניות מתאר אחרות, אך קובעת כללים מחייבים לשימור. אחד החידושים בה הוא קביעת תנאים למתן היתר בנייה בשטחים חקלאיים שהוגדרו כראויים לשימור. מבחינת החקלאים מדובר לכאורה בהטלת מגבלה, אך התוכנית גם קובעת איפה ואיך ניתן להקים מבנים כמו מחסנים וסככות, מה שיקל על החקלאים לגוון את סוגי התעסוקה.

על החשיבות שהמועצה רואה בתוכנית אפשר ללמוד מדברי ההסבר שצורפו לה. נאמר בהם, שהתוכנית תסייע להגדיר את גבול התפשטות הבנייה באזור מטרופולין באר שבע ותאפשר להסדיר הקמת מבנים חקלאיים, שחלקם ישמשו גם למטרות תיירות, מה שיסייע לשפר את מצב התעסוקה במושבי המועצה ולמנוע עזיבת צעירים.